

Úvod

Publikace Školy a školská zařízení přináší základní údaje za oblast školství v České republice ve školním roce 2014/15. Představuje vybrané statistické ukazatele o počtu škol, tříd, dětí, žáků a studentů v českých školách, dále o nově přijatých do 1. ročníků, o absolventech škol v předchozím školním roce a o počtech pedagogických pracovníků. Údaje o žácích a studentech jsou prezentovány v četných členěních, především dle formy vzdělávání, věku, pohlaví, státního občanství apod., data o školách jsou v dispozici v členění dle zřizovatele, formy poskytovaného vzdělávání a kraje. Komentovaná část publikace nabízí shrnutí trendů v časových řadách za období posledních 10 let. Součástí publikace je výčet užívaných pojmů a jejich definic.

Převážná většina údajů v publikaci je získávána ze zdrojových souborů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky (MŠMT). Údaje za školy v působnosti jiných resortů jsou získávány od Ministerstva obrany ČR a Ministerstva vnitra ČR.

Důležité odkazy:

Sekce Školství na stránkách MŠMT ČR: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>

Rozcestník statistických výstupů MŠMT ČR: <https://www.czso.cz/csu/czso/ministerstvo-skolstvi-mladeze-a-telovychovy>

Klasifikace vzdělání ISCED-2011: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011

Důležité pojmy a definice ze školského zákona

Vzdělávací soustavu tvoří **školy a školská zařízení**, kde získávají děti, žáci i studenti vzdělání. K základním cílům vzdělávání patří naučit žáky učit se, vést je k logickému myšlení, naučit je účinně a otevřeně komunikovat, naučit je schopnosti spolupracovat, naučit je zodpovědnosti k sobě samým i k druhým, k toleranci a ohleduplnosti k ostatním, rozvíjet jejich vztahy k lidem, prostředí, přírodě. Naučit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný. Naučit je pochopit, co jsou jejich vlastní přednosti a dovednosti tak, aby při rozhodování o své budoucí profesi, životě a dalším vzdělávání byli dobře připraveni.

Druhy škol:

- mateřská škola
- základní škola
- střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště)
- konzervatoř
- vyšší odborná škola
- vysoká škola

- základní umělecká škola
- jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví prováděcím právním předpisem typy škol podle jejich zaměření pro účely jejich označování.

Školská zařízení poskytují služby a vzdělávání, doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisí. Tato zařízení také např. zajišťují ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči. Školská zařízení uskutečňují vzdělávání podle školního vzdělávacího programu.

Legislativa

Od roku 2005 je formování českého školského systému založeno na těchto zákonech:

- **zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)**
- **zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních**
- **zákon o poskytování dotací soukromým školám, předškolním a školským zařízením**
- **zákon o vysokých školách**
- **zákon o pedagogických pracovnících**

Od **1.1.2005** platí **zákon č.561/2004Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)** ve znění pozdějších předpisů. Stanovuje podmínky, za nichž se vzdělávání a výchova uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanoví působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství.

Podle nového školského zákona je vzdělávání v ČR založeno na vzdělávacích programech. Ministerstvo školství tělovýchovy a mládeže zpracovává Národní program vzdělávání, který rozpracovává cíle vzdělávání. Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání a pro předškolní, základní umělecké a jazykové vzdělávání se vydávají rámcové vzdělávací programy. Rámcové vzdělávací programy vymezují povinný obsah, rozsah a podmínky vzdělávání a jsou

závazné pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Vzdělávání v jednotlivé škole a školském zařízení se uskutečňuje podle školních vzdělávacích programů.

Místo registru sítě škol je nově zaveden školský rejstřík. To je veřejný seznam, který se skládá z rejstříku škol a školských zařízení a rejstříku školských právnických osob.

Vzdělávací programy

Národní program vzdělávání

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zpracovává Národní vzdělávací program, který musí být schválen vládou a poté Poslaneckou sněmovnou a Senátem Parlamentu, aby vstoupil v platnost. Národní vzdělávací program rozpracovává cíle vzdělávání stanovené školským zákonem a vymezuje hlavní oblasti vzdělávání, jejich obsahy a prostředky, které jsou nezbytné k dosahování těchto cílů. Tento program zveřejňuje MŠMT. viz odkazy: <http://www.vzdelavani2020.cz/narodni-program-vzdelavani-cr-bila-kniha.html> , <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr>).

Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program vychází z Národního vzdělávacího programu. Rámcové vzdělávací programy stanoví zejména konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, a to všeobecného a odborného charakteru podle zaměření daného oboru vzdělání, jeho organizační uspořádání, profesní profil, podmínky průběhu a ukončování vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví.

Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program vychází také z Národního vzdělávacího programu. Školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro nějž není vydán rámcový vzdělávací program, stanoví zejména konkrétní cíle vzdělávání, délku, formy, obsah a časový plán vzdělávání, podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, označení dokladu o ukončeném vzdělání, pokud bude tento doklad vydáván. Dále stanoví popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání v konkrétní škole nebo školském zařízení uskutečňuje. Školní vzdělávací program vydává ředitel školy nebo školského zařízení.

Školní rok

Školní rok začíná 1. září a končí 31. srpna následujícího kalendářního roku. Školní rok se člení na období školního vyučování a období školních prázdnin. Období školního vyučování se člení na pololetí. Ve školách se vyučuje v pětidenním vyučovacím týdnu. Toto se nevztahuje na vzdělávání v mateřských, jazykových školách s právem státní jazykové zkoušky a na vzdělávání ve vyšších odborných a vysokých školách.

Povinná školní docházka

Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále se povinná školní docházka vztahuje na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany. Povinná školní docházka začíná počátkem

školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.

Dítě, žák, student se speciálními vzdělávacími potřebami

Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami (SVP) je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním. Zdravotním postižením je pro účely školského zákona mentální, tělesné, zrakové, nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.

Pedagogický pracovník

Všechny údaje v této publikaci uvádějí přepočtené počty na plně zaměstnané.

Formy vzdělávání

Základní vzdělávání se uskutečňuje v denní formě vzdělávání. Střední a vyšší odborné vzdělávání se uskutečňuje v denní, večerní, dálkové, distanční a kombinované formě vzdělávání a vysokoškolské ve formě prezenční, distanční a kombinované. Vzdělání dosažené ve všech formách vzdělávání je rovnocenné.

- Denní forma vzdělávání je výuka organizovaná pravidelně každý den v pětidenním vyučovacím týdnu v průběhu školního roku.
- Prezenční forma studia (dříve denní forma) – výuka může probíhat kterýkoli všední den, dopoledne i odpoledne, student má povinnost navštěvovat povinné semináře. Osoba studující vysokou školu v prezenční formě má status studenta.
- Večerní forma vzdělávání je výuka organizovaná pravidelně několikrát v týdnu v rozsahu 10 až 18 hodin týdně v průběhu školního roku, zpravidla v odpoledních a večerních hodinách.
- Dálková forma vzdělávání je samostatné studium spojené s konzultacemi v rozsahu 200 až 220 konzultačních hodin ve školním roce.
- Distanční forma vzdělávání je také samostatné studium, uskutečňované převážně nebo zcela prostřednictvím informačních technologií, popřípadě spojené s individuálními konzultacemi.
- Kombinovaná forma vzdělávání je střídání denní a jiné formy vzdělávání stanovené školským zákonem.

Délka dálkového, večerního, distančního nebo kombinovaného vzdělávání je nejvýše o 1 rok delší než doba vzdělávání v denní formě.

Zřizovatelé škol a školských zařízení

- Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
- Obec
- Kraj
- Jiný resort
- Privátní sektor
- Církev

Druhy závěrečných zkoušek v různých typech vzdělávání

Závěrečná zkouška

Závěrečná zkouška se týká oborů vzdělávání, v nichž se dosahuje středního vzdělání. Skládá se z praktické zkoušky z odborných předmětů a teoretické zkoušky z odborných předmětů. V oborech vzdělávání, v nichž se dosahuje středního vzdělání s výučním listem, se skládá z písemné zkoušky a ústní zkoušky a praktické zkoušky z odborného výcviku.

Maturitní zkouška

Maturitní zkouška se skládá ze společné a profilové části. Zkušebními předměty společné části maturitní zkoušky jsou český jazyk a literatura, cizí jazyk, který si žák zvolí z nabídky stanovené právním předpisem školy; žák může zvolit pouze takový cizí jazyk, který je vyučován ve škole, již je žákem, anebo zvolit předmět matematika.

Profilová část maturitní zkoušky se skládá z 2 nebo 3 povinných zkoušek. Počet povinných zkoušek pro daný obor vzdělání stanoví rámcový vzdělávací program. Ve školách a třídách s vyučovacím jazykem národnostní menšiny je jednou z povinných zkoušek zkouška z jazyka národnostní menšiny. Žák může volit nepovinné zkoušky z nabídky stanovené ředitelem školy.

Žák získá střední vzdělání s maturitní zkouškou, jestliže úspěšně vykoná obě části maturitní zkoušky.

Absolutorium v konzervatoři

Absolutorium v konzervatoři je komplexní odborná zkouška, která se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených rámcovým vzdělávacím programem, zkoušky z cizího jazyka, absolventské práce a její obhajoby, absolventského výkonu z jednoho nebo dvou hlavních oborů, popřípadě zkoušky z umělecko-pedagogické přípravy, pokud tak stanoví rámcový vzdělávací program. Absolutorium v konzervatoři pro obor tanec se skládá z teoretické zkoušky z odborných předmětů stanovených rámcovým vzdělávacím programem, absolventské práce a její obhajoby, absolventského výkonu a zkoušky z umělecko-pedagogické přípravy.

Absolutorium

Vyšší odborné vzdělávání se ukončuje absolutoriem. Dokladem o dosažení vyššího odborného vzdělání je vysvědčení o absolutoriu a diplom absolventa vyšší odborné školy. Označení absolventa vyšší odborné školy, které se uvádí za jménem, je "diplomovaný specialista" (zkráceně "DiS."). Podmínkou pro absolutorium je úspěšné ukončení posledního ročníku vzdělávání. Absolutorium se skládá ze zkoušky z odborných předmětů, zkoušky z cizího jazyka a obhajoby absolventské práce. Absolventská práce může být zpracována a obhajována společně několika studenty; i v tomto případě jsou studenti hodnoceni jednotlivě. Absolventská práce a její obhajoba může obsahovat též část ověřující praktické dovednosti.

Titul DiS., který svým absolventům udělují vyšší odborné školy a konzervatoře, lze nyní získat i na většině vysokých škol po absolvování distančního specializačního studia, v rámci tzv. celoživotního vzdělávání.

Státní zkouška na vysokých školách

Státní zkouška je souhrnná zkouška, kterou student uzavírá studium, případně je rozložena do několika menších zkoušek v průběhu celého studia, které dohromady tvoří státní závěrečnou zkoušku. Poté, co student úspěšně obhájí diplomovou práci a složí tuto zkoušku, obdrží titul. Diplomová práce se předkládá před zkušební komisí, kde se ústně obhajuje. Průběh i vyhlášení výsledků jsou veřejné. Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, rozlišuje tyto druhy zkoušky:

- **Státní závěrečná zkouška** - skládá se jak v bakalářském, tak magisterském studijním programu (s výjimkou lékařských oborů).

- **Státní rigorózní zkouška** - se skládá v magisterském studijním programu lékařství nebo veterinární lékařství a hygiena; dále ji mohou složit ti, kteří již dosáhli titulu Mgr.
- **Státní doktorská zkouška** - se skládá v doktorských studijních programech.

Státní jazyková zkouška

Zvláštními státními zkouškami jsou státní jazykové zkoušky (základní, všeobecné a speciální), které neukončují vysokoškolské studium. Skládají se pouze na jazykových školách s právem jazykové zkoušky a absolventi této zkoušky získávají certifikát vydaný Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy.

Boloňský proces

Boloňský proces je dohoda 47 evropských i mimoevropských států, které chtějí zvýšit dostupnost, přitažlivost a kvalitu vysokoškolského vzdělávání. Jedním z dílčích cílů je podpořit mezinárodní mobilitu studentů a učitelů a zavést srovnatelné vysokoškolské tituly, aby se podpořilo vzájemné uznávání dosaženého vzdělání a tím i zaměstnatelnost absolventů. Cíle tohoto procesu jsou:

- srozumitelný a srovnatelný systém vysokoškolských titulů
- rozdělení studia do dvou (později tří) cyklů
- zavedení jednotného systému kreditů (ECTS)
- podpora mobility studentů i učitelů a spolupráce vysokých škol, včetně společných studijních programů,
- spolupráce při zajišťování kvality studia

V ČR bylo v zákoně č. 111 z roku 1998 o vysokých školách zavedeno dělené studium a v roce 2001 byla do praxe zavedena třístupňová struktura vysokoškolského studia, kdy se dříve charakteristické čtyř až šestileté studium na vysokých školách transformovalo do obvykle tříletých bakalářských studijních programů a do programů magisterských. Magisterské studijní programy jsou dvojího typu, a to navazující magisterské, které umožňují pokračovat ve studiu absolventům bakalářského studia (obvykle dvouleté) a tzv. dlouhé magisterské programy, u nichž nebylo rozdělení na dva stupně možné. Mezi dlouhé magisterské programy patří například studium medicíny, veterinárního lékařství nebo architektury. Po úspěšném ukončení magisterského programu mohou studenti dále pokračovat ve studiu doktorských programů (tří až čtyřletých) po jejichž ukončení se získává titul Ph.D. a jejich studium je již zaměřeno více na vědeckou činnost. Titul Ph.D. byl v České republice zaveden v roce 1998 již zmiňovaným zákonem č. 111/1998 Sb., o vysokých školách.

Od roku 2005 byl na vysokých školách v ČR zaveden jednotný systém kreditů, kdy akademický rok odpovídá 60 ECTS kreditům. Pro absolvování jednotlivých studijních programů je nutné získat následující počet kreditů:

- bakalářský studijní program - 180-240 kreditů
- magisterský studijní program - 90-120 kreditů
- doktorský studijní program - není vymezen kredity

Studijní programy na vysokých školách

Studijní program je ucelená forma **vysokoškolského studia**, která se obvykle dále dělí na studijní obory. Aby mohl být studijní program na vysoké škole vyučován a studenti v něm mohli získat vysokoškolské vzdělání i profesní kvalifikaci, musí být akreditován. Studijní programy se dělí podle formy studia na prezenční, distanční nebo kombinované, a podle úrovně vysokoškolského vzdělání na typ bakalářský, magisterský a doktorský.

Bakalářský studijní program

Bakalářský studijní program je zaměřen především na přípravu k výkonu povolání, případně i ke studiu v navazujícím magisterském studijním programu. Standardní doba studia včetně praxe je 3–4 roky, absolventi získávají akademický titul bakalář či bakalář umění.

Magisterský studijní program

Magisterský studijní program (i navazující magisterský program) je zaměřen na získání teoretických poznatků založených na soudobém stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje, na zvládnutí jejich aplikace a na rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti; v oblasti umění je zaměřen na náročnou uměleckou přípravu a rozvíjení talentu. Standardně navazuje na bakalářský studijní program, v takovém případě trvá zpravidla 1–3 roky, výjimečně (např. v případě programů Všeobecné lékařství nebo Právo a právní věda) je akreditován nenavazující program, trvající standardně 4–6 let. Absolventi získávají akademické tituly magistr (Mgr.), magistr umění (MgA.), inženýr (Ing.), inženýr architekt (Ing. arch.), doktor práv (JUDr.), doktor medicíny (MUDr.), doktor zubního lékařství (MDDr.) nebo doktor veterinární medicíny (MVDr.); absolventi s titulem Mgr. mohou navíc v téže oblasti studia vykonat rigorózní zkoušku.

Doktorský studijní program

Doktorský studijní program probíhá podle individuálního studijního plánu pod vedením školitele a je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Standardní doba studia včetně praxe je 3–4 roky, absolventi získávají akademický titul doktor Ph.D., pro umělecké obory ArtD., pro náboženské obory Th.D.

Postgraduální studium

Postgraduální studium je studium navazující na ukončené vysokoškolské vzdělání. Je zde větší důraz na samostatné studium, přípravu na vědeckou činnost a prohloubení získaných znalostí. Student zpravidla působí na katedře jako vyučující nebo vědecký pracovník.